

ЖАНРОВО-ТИПОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТЕКСТІВ НІМЕЦЬКИХ НАРОДНИХ ПІСЕНЬ

У статті розглядається поняття народної пісні, зокрема, німецької народної пісні, наведені її основні ознаки, представлена жанрова типологія текстів німецьких народних пісень. Зазначено, що народні пісні можна класифікувати за формою, тематикою та змістом і за функцією. Зроблено висновок про належність німецької народної пісні до синкретичного фольклорного жанру.

Поряд з такими фольклорними жанрами, як билина, легенда, загадка, прислів'я, приказка народна пісня є однією з форм народної поетичної творчості. Безпосередньо влітаючи у матеріальну й практичну діяльність людини, вона є також частиною духовного життя людини (ритуали, обряди). Тож не дивно, що їй присвячені роботи багатьох вітчизняних і зарубіжних учених [1-13].

Об'єктом цієї статті стала німецька народна пісня (НП) у трихотомії "зміст – форма – функція", а предметом – її жанрова типологія. Попри те, що НП неодноразово потрапляла до фокусу уваги різних гуманітарних дисциплін (фольклористики, культурології, естетики, етнопедagogіки, літературознавства, психолінгвістики тощо), не стала об'єктом суто лінгвістичних розвідок. Отож мета цієї статті полягає в описі лінгвістично релевантної типології текстів НП.

Німецька НП сягає своїм корінням у ХХІІ століття, коли в Німеччині процвітало мистецтво міннезінгерів і майстерзінгерів. Одночасно з їх творами в народі з'явилися пісні, які виконувалися і розповсюджувалися вуличними співаками. У період Реформації (кінець XV ст.) з'являються перші збірки цих пісень – "Lochamer Liederbuch" (1460) і "Glogauer Liederbuch" (1480).

Появу поняття "Volkslied" (народна пісня) у німецькій мові пов'язують з ім'ям І. Г. Гердера. Він ввів його, ймовірно, як еквівалент англійського "popular song". Паралельно з терміном Volkslied І. Г. Гердер вживає поняття Nationallied, Nationalgesang, Popularlied, Lustgesang, Lieder des Volkes, які поступово переходять у Volkslied. У 1778-79 рр. І. Г. Гердер публікує за участю Й. В. Гете і Р. Е. Лессінга першу збірку німецьких і зарубіжних пісень під назвою "Volkslieder", не вказуючи імен видавців. Уже в цій збірці епохи романтизму не акцентується увага на авторстві пісень, вони розглядаються як безпосередній вираз душі народу. У такий спосіб романтики стверджували колективне походження пісень. Цей критерій був одним із найважливіших у визначенні народної пісні. Відсутність чіткої дефініції поняття "Volkslied" упродовж багатьох років призводила до того, що під народною піснею розуміли абсолютно різні речі – пісні селян, літературний напрям у XV-XVI ст., мелодії з оперет тощо.

Типовий не тільки для романтиків постулат про виникнення народної пісні в колективі [13: 119] спростовують дослідники, які висловлюються на користь індивідуального авторства, хоча і допускають авторство груп [14: 14; 15: 135]. Дещо більш принциповим вважають критерій колективної обробки пісні, що постулює створення НП як результату індивідуальної творчості через систему субавторів [2: 143] та її пізнішу трансформацію у твір масового характеру [14: 14; 16: 15; 17: 55].

Народна пісня може розвиватися з пісні будь-якого походження за умови, що вона виконується в суспільстві та творчо переробляється у процесі свого існування. Анонімність і відсутність інформації про автора визнається додатковим, але не обов'язковим критерієм НП [15: 30; 17: 27]. Багато пісень, що з'являлися як результат індивідуальної творчості, набували масового поширення і, як наслідок, виникали їх варіанти, а багатоваріантність пісенних текстів веде до втрати не тільки імен авторів, але і зв'язку з першоджерелом [14: 15-16]. Цей процес називають фольклоризацією.

Наведемо декілька тлумачень народної пісні, що фіксуються довідковою літературою. НП – це словесно-музичний твір, призначений для співу [19: 217], вид словесно-музичного мистецтва, жанр вокальної музики [20: 2: 6]. НП розглядається як елемент народної творчості, тому вона є піснею, яка тісно пов'язана з народом, відповідає його духу, культурі та світогляду [21: 2: 389].

Німецька енциклопедична література вважає народною будь-яку просту віршовану пісню, яка має просту мелодію, передається в усній формі, живе в народній свідомості, втілює почуття кожного представника цієї спільноти, а тому сприймається як загальнонародне надбання [22: 207]. Народні пісні – це пісенна спадщина таких шарів суспільства, як селяни, ремісники, робітники. Незважаючи на схожість тем і мотивів, а також принципів організації, такі пісні мають національний характер [23: 3: 309]. Народна пісня – це пісня, що передається усно, складається із строф, пов'язана з певними звичками народу і співається широкими шарами цього народу [24: 6: 586].

Наведені визначення виявляють у цілому низку спільних характеристик, що дозволяють виділити такі ознаки народної пісні:

- широке і активне розповсюдження в народі;
- усна передача з покоління в покоління, що зумовлює існування пісні впродовж декількох десятиліть і навіть сторіч;
- варіативність мелодії та змісту;
- простота мелодії та тексту;
- наявність етнокультурної та регіональної специфіки.

Народна пісня вирізняється й різноманітністю її жанрових форм, серед яких вирізняють щонайменше дві – обрядові (календарно-обрядового циклу, родинно-обрядового циклу) і позаобрядові (деякі вчені називають їх ліричними піснями і включають у цю групу танцювальні пісні, романси, суспільно- та родинно-побутові) [8]. Загалом вважається, що НП завжди була і є важливим компонентом обряду.

Значну кількість форм німецької НП можна пояснити розлогою палітрою її функцій – обрядовою, емоційною, дидактичною, соціальною [19: 535], розважальною [12: 14], інформативна, комунікативна, ритуальна, серед яких домінуючою є вважається естетична функція [26: 6].

Із трихотомією "зміст – форма – функція" тісно пов'язане й питання про типологію німецьких НП. Вищезгадані чинники можуть виступати як основний критерій виділення того чи іншого пісенно-текстового типу.

За **формою** німецькі НП виявляються не менш різноманітними, ніж пісні інших народів. Зокрема, тут існують одно- й багатокуплетні, одно- і багаторядкові, пісні-монолози, пісні-діалоги тощо. Аналіз матеріалу показує, що переважна більшість пісень – це багатокуплетні пісні-монолози. Найменшу кількість складають однорядкові пісні, пісні, що складаються з одного куплету та пісні-діалоги. Наведемо декілька прикладів пісень, що належать до другої групи:

- однокуплетна дворядкова пісня: *Kommt und laßt uns tanzen, springen, / Kommt und laßt uns fröhlich sein.*

- пісня-діалог "Husarenliebe"

1. Він: *Wohl an die Zeit ist kommen, / mein Pferd das muß gestellt sein; / ich hab`s mir vorgenommen, / geritten muß es sein.*

2. Вона: *Geh du nur hin, ich hab mein Teil, / ich fuhr` dich nur am Narrenseil; / ohne dich kann ich schon leben, / ohne dich kann ich schon sein.*

3. Він: *So setz ich mich aufs Pferdchen und trink ein Gläschen Wein, / und schwör bei meinem Bärtchen, dir ewig treu zu sein. / Geh du nur hin...*

4. Вона: *Du denkst, ich werd dich nehmen, ich hab`s noch nicht im Sinn; Ich muss mich deiner schämen, / wenn ich in Gesellschaft bin. / Geh du nur hin ...*

З **тематико-змістовної** точки зору можна виділити такі пісні (наведемо перші куплети пісень):

1) про батьківщину: *Und vor mir stieg der Heimat Pracht / Mit Berg und Flusseslauf, / Dazu das Tal im Ernteschmuck / Aus Morgennebeln auf;*

2) про кохання: *Wie schön blüht der Maien, / Der Sommer fährt dahin. / Mir ist ein schön Jungfräulein / Gefallen in meinen Sinn;*

4) про знаменні події в житті людини (весільні, пісні до дня народження та ін.): *Jetzt treten wir ein in dieses Haus / Und singen: Braut und Bräutigam au / Feigenbaum, grüner Klee / eut` Bräutlein und nimmer mehr;*

5) про природу, тварин: *Wind, Wind, Wind, fröhlicher Gesell, / Bläst um alle Ekken, / willst uns immer nekken;*

6) про переселенців (особливо до Америки): *Ach, wie viele schöne Sachen / Hört man aus Amerika / Dorthin wollen wir uns machen / das schönste Leben hat man da;*

7) про подорожі: *Auf, du junger Wandersmann / jetzt kommt die Zeit heran, / die Wanderszeit, die gibt uns Freud', / Woll'n uns auf die Fahrt begeben, / das ist unser schönstes Leben, / große Wasser, Berg und Tal / anzuschauen überall.*

8) календарні пісні (пори року, місяці, час доби, а також зі святами): *Frühlingszeit, Frühlingszeit macht uns das Herz so weit! Frühlingszeit, Frühlingszeit, bringt uns viel Freud;*

9) пісні-оповідання: балади, історичні пісні (присвячені окремим подіям і героїчні пісні, присвячені героям / антигероям): *Es war ein König in Thule / Getreu bis an das Grab, / dem sterbend seine Buhle / ein`n goldnen Becher gab;*

10) пісні, що характеризують виконавця і слухача

а) за віком або його адресатів (дитячі, молодіжні): *Ringel, Rangel, Rosen / schöne Aprikosen, / Veilchen und Vergißmeinnicht, / alle Kinder setzen sich;*

б) за гендером (жіночі, чоловічі, дівочі, хлоп'ячі): *Ännchen von Tharau ist`s, die mir gefällt, / sie ist mein Leben, mein Gut und mein Geld;*

в) за соціальною чи професійною приналежністю (робітничі, селянські, солдатські, шахтарські, моряцькі, ковальські та ін.): *Im Märzen der Bauer die Rößlein entspannt, / Er setzt seine Felder und*

Wiesen in stand. Або: Lustig ist die Schusterei, / Schuster singt ein Lied dabei, / Singt und springet immer zu, / Bis die Sohle fällt vom Schuh;

За своєю **функцією** (призначенням, тобто для чого виконувалася чи виконується пісня) німецькі НП можна розділити на такі типи:

1) пісні, що супроводжують роботу: *Glück auf, Glück auf! Der Steiger kommt. / Und er hat sein helles Licht bei der Nacht, / Und er hat sein helles Licht bei der Nacht / Wohl angezündt, wohl angezündt;*

2) танцювальні, що супроводжують танок: *Mädel, lass zum Tanz dich führen. / Sieh, der Abend kommt herbei. / Wenn die Spielleute musizieren, / Wird das Herz von Sorgen frei;*

3) маршові (пісні, що супроводжували у поході): *Die Trommel ruft, nun muß ich fort, / Muß folgen dem Kommando-Wort, / Verlassen meines Vaters Haus, / Muß in das weite Feld hinaus;*

4) коліскові: *Guten Abend, gute Nacht, / Von Englein bewacht, / Die zeigen im Traum / Dir Christkindleins Baum / Schlaf nun selig und süß, / Schau im Traum's Paradies;*

5) застільні: *Wohl aufgetrunken den funkelnden Wein. / Ade nun, ihr Lieben, geschieden muss sein. / Ade nun, ihr Berge, du väterlich Haus, / Es treibt in die Ferne mich mächtig hinaus. / Juvivallera, juvivallera, juvivalleralalera / Juvivallera, juvivallera, juvivalleralalera!*

6) хвалебні: *Freunde, lasst uns fröhlich loben / Unsre schöne helle Welt, / mags im Finstern noch so toben, / wir sind treu dem Tag gesellt.*

Говорячи про типологію німецької НП, не можна не сказати, що зазначені вище її типи не є такими в чистому вигляді, а є типами синкретичними. Як синкретична фольклорна форма німецька НП може існувати на стику декількох типів. Так, наприклад, багато пісень календарного циклу є одночасно й танцювальними. Пісні, що тематично належать до певної професійної групи, за функцією можуть бути застільними. Більшість дитячих пісень базуються на картинах природи, описують тварин і можуть бути колісковими і танцювальними.

Таким чином, доходимо **висновку**, що німецька народна пісня – це проста з точки зору тексту і мелодії пісня, яка має широке і активне розповсюдження в народі, передається в усній формі з покоління в покоління, характеризується поліваріативністю і виражає культурну специфіку етносу. Німецька народна пісня є в типологічному відношенні синкретичним фольклорним жанром, представленим в етнокультурному просторі у триєдності типів за формою, за змістом і за функцією.

Перспективним напрямом вивчення німецької народної пісні слід вважати вивчення її лінгвокультурних, лінгвоконцептуальних і лінгвостилістичних параметрів. Подальші розвідки у цьому напрямку дозволять глибше осягнути це унікальне явище німецької етнокультури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Аникин В. П. Русский фольклор. – М.: Высшая школа, 1987. – 286 с.
2. Артеменко Е. Б. Синтаксический строй русской народной лирической песни в аспекте ее художественной организации. – Воронеж: ВГУ, 1977. – 160 с.
3. Гнатюк В. М. Вибрані статті про народну творчість. – К.: Народознавство, 1976. – 247 с.
4. Дмитренко М. К. Українська фольклористика: історія, теорія, практика. – К.: Народознавство, 2001. – С. 12-37.
5. Кондакова Е. А. Структурно-семантическое своеобразие немецкой песни. – М.: Просвещение, 1996. – 212 с.
6. Кравцов Н. И. Проблемы славянского фольклора. – М.: Наука, 1987. – 360 с.
7. Лазутин С. Г. Поэтика русского фольклора. – М.: Высшая шк., 1989. – 208 с.
8. Лановик М. Б., Лановик З. Б. Українська усна народна творчість. – К.: Знання-Прес, 2003. – 591 с.
9. Мишанич М. В. Українські народні пісні Кубані на історичну та суспільно побутову тематику: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.07. – Львів: ЛНУ ім. І. Я. Франка, 2000. – 22 с.
10. Пропп В. Я. Поэтика фольклора. – М.: Лабиринт, 1998. – 351 с.
11. Табахьян П. В. Сопоставительная стилистика русского и немецкого фольклора. – К.: Вища школа, 1980. – 152 с.
12. Röhrich L. Gesammelte Schriften zur Volkslied- und Volksballadenforschung. – München, N.Y., B.: Waxmann, 2002. – 511 S.
13. Strohbach H. Deutsches Volkslied in Geschichte und Gegenwart. – B.: Akademie, 1980. – 167 S.
14. Щуров В. М. Стилевые основы русской народной музыки. – М.: Моск. гос. консерватория им. П. И. Чайковского, 1998. – 464 с.
15. Albrecht M. Goethe und das Volkslied. – Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1972. – 134 S.
16. Klusen E. Volkslied. Fund und Erfindung. – Köln: Gerig, 1969. – 242 S.
17. Steinitz W. Deutsche Volkslieder demokratischen Charakters aus 6. Jahrhunderten. – B.: Akademie, 1978. – 335 S.
18. Bausinger H. Formen der "Volkspoesie". – B.: Erich Schmidt, 1980. – 312 S.
19. ЛСД: Літературознавчий словник-довідник [Під ред. Р.Т. Громяка, Ю.І. Коваліва, В.І. Теремка]. – К.: Академія, 2006. – 756 с.
20. БЭС: Большой энциклопедический словарь: В 2-х т. – М.: Сов. энциклопедия, 1991. – Т. 2. – 768 с.

21. ССЯ: Словарь русского языка: В 2-х т. / [Под ред. А.П. Евгеньевой]. – М.: Русский язык, 1982. – Т. 2. – 736 с.
22. Sachwörterbuch für den Literaturunterricht. – В.: Volkseigener Verlag, 1987. – 224 S.
23. Meyers Taschenlexikon Musik in 3 Bdn. – Mannheim [u.a.]: B.J. Taschenbuchverlag, 1984. – Bd. 3. – 352 S.
24. Brockhaus Wahrig. Deutsches Wörterbuch in 6 Bdn.: Wiesbaden, Stuttgart: Deutsche Verlags-Anstalt, 1984. – Bd. 6. – 920 S.
25. Дей О. І. Народнописенні жанри. – К.: Музична Україна, 1983. – Вип. 2. – 112 с.

Матеріал надійшов до редакції 19.06. 2009 р.

Шапочка Н. В. Жанрово-типологическая характеристика текстов немецких народных песен.

В статье рассматривается понятие народной песни, а именно, немецкой народной песни, названы ее основные признаки, представлена жанровая типология текстов немецких народных песен. Обозначено, что народные песни можно классифицировать по форме, тематике и содержанию, а также по функции. Сделан вывод о принадлежности немецкой народной песни к синкретическому фольклорному жанру.

Shapochka N. V. The Genre and Typological Characteristics of German Folk Songs Texts.

The article deals with the notion of folk song, specifically German folk song, introduces its general attributes, and presents genre typology of the German folk songs texts. It is pointed out that the folk songs can be classified according to the form, topic or content and function. The conclusion is made that the German folk song belongs to the syncretic folk genre.